

Posudek školitele na diplomovou práci Bc. Pavla Stehlíka *Čeští novodobí váleční veteráni a jejich reflexe mise v Afghánistánu*. Praha : Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2016. 108 s. + přílohy.

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Hlaváček

Záměrem předkládané diplomové práce je prostřednictvím metody orální historie (v kombinaci s dalšími typy pramenů) zachytit a analyzovat osobní reflexi přímých účastníků (tj. českých válečných veteránů a veteránek) zahraničních misí Armády České republiky (AČR) v Afghánistánu v letech 2002 až 2016. Aktérská zkušenost je přitom sledována napříč třemi rovinami: profesní, osobní a společenskou.

Zvolené výzkumné téma lze bezpochyby považovat za zajímavé a originální. Problematice každodennosti příslušníků silových složek nasazených v zahraničních misích po roce 1989 nebyla dosud v české vojenské historiografii (s výjimkou několika faktograficky a pozitivisticky laděných prací) věnována větší pozornost. Autorův pokus o interpretativní studii lze tedy považovat za svým způsobem průkopnický. Předkládaný text je tak významným přínosem k problematice, která na své detailní a kritické zpracování (ať už z pozice historické antropologie nebo pozitivistického dějepisce) teprve čeká.

Na úvod je třeba konstatovat, že diplomová práce je, v dobrém i špatném slova smyslu, poznamenána „insiderstvím“ autora, který se do zpracování tématu pustil s opravdu velkým entuziasmem. Na jednu stranu má tedy pro zpracování zkoumaného tématu ty nejlepší předpoklady (znalost prostředí, přístup k materiálům, sdílená zkušenost s narátory atd.), na straně druhé však osobní zainteresovanost a autentická zkušenost s nasazením v zahraniční misi, přináší v oblasti narativní a historické kritiky pramenů řadu úskalí. Výsledkem je, že ač se autor snaží rozlišovat mezi emickou a etickou perspektivou, ne vždy se mu to úplně daří. Zjednodušeně řečeno, autor je vojákem „tělem i duší“ a vliv „esprit de corps“ je integrální součástí textu (a to nejen po obsahové, ale i po formální stránce - viz např. grafická úprava práce).

Struktura práce byla po formální stránce zvolena správně. Po úvodu, v němž autor esejistickou formou přibližuje čtenáři motivy pro sepsání práce (základní teze se odvíjí od předpokládaného problematického postavení novodobých válečných veteránů v české společnosti), následuje obsáhlá metodologická část, v níž je podrobně reflektován průběh orálně-historického terénního výzkumu a také kratší (a obecněji laděná) „teoretická část“, představující výchozí badatelské pozice a stručný historický kontext (průběh „současného“ konfliktu v Afghánistánu a faktografické informace o nasazení českých vojáků v tomto regionu. Druhou polovinu práce pak tvoří rozsáhlá empirická část rozdělena do devíti tematicky orientovaných podkapitol, zaměřených na osobní reflexi jednotlivých aspektů účasti narátorů (i autora) ve vojenské zahraniční misi.

Metodologie je výjimečná zejména svou reflexivitou. Diplomant zde jasně a srozumitelně popisuje jednotlivé výzkumné kroky – včetně etických dilemat, která byl nucen

během realizace orálně-historického výzkumu s „elitní“ skupinou narátorů řešit. Za vcelku podrobnou lze považovat také analýzu dostupných pramenů k tématu (literatura, filmová a televizní tvorba, on-line zdroje atd), ačkoliv je autor nepodrobuje důsledné kritice. Rozhovory byly realizovány celkem s deseti válečnými veterány a veteránkami (dvě ženy, osm mužů), což je vzorek, který lze považovat (s ohledem na kvalitativní charakter výzkumu) za relevantní a homogenní. Nicméně narátorů je ve skutečnosti jedenáct, protože autor na mnoha místech sám doplňuje vyprávění „pamětníků“ o vlastní zkušenosti z mise. Zamrzí snad jen absence zmínky o použitých analytických postupech (jakkoliv z interpretační části je zřejmé, že autor pracoval zejména s obsahovou analýzou).

V teoretické části autor představuje pojmy „válka“ a „válečný veterán“, přičemž odkazuje na (tradiční) konzervativní paradigma C. Clausewitze (tj. válka jako pokračování politiky jinými prostředky), a zároveň uvádí čtenáře do problematiky současného konfliktu v Afghánistánu, včetně stručného nástinu dosavadní role AČR. Na tomto místě přiznávám pochybení z pozice vedoucího, protože nadpis kapitoly („Teoretická část“) může u odborného čtenáře vzbuzovat zcela jiná očekávání. Vhodnější by bylo použít spojení „Úvod do problematiky“, protože autor zde vyjasňuje především své vlastní postoje a názory, tj. reflektuje vnímání základních termínů („válka“ a „válečný veterán“). Prostřednictvím obecných slovníkových definic se dále snaží demonstrovat „rozdílnou“ konotaci těchto termínů v české společnosti a v zahraničí. Nedočkáme se zde tedy nějakého hlubšího promýšlení teoretických konceptů (a jejich proměny), které by souvisely s problematikou psychologie války v posledních dvou staletích (světlé výjimky představují publikace *Obrazy války* a *Válka a armáda v českých dějinách*).

Empirickou část považuji, i přes některé nedostatky, za nejzdařilejší z celé práce. Autor se primárně zaměřil na reflexi příprav, průběhu a návratu ze zahraniční mise. Analýza a interpretace rozhovorů si po celou dobu drží nadprůměrnou úroveň, čemuž napomáhá (již zmiňovaný) osobní vhléd diplomanta do zkoumané problematiky. Původním záměrem navíc bylo zahrnout do interpretační části ještě řadu dalších témat, která souvisí se službou v AČR, nicméně vzhledem k rozsahu práce na tato témata již nezbyl prostor ani čas (nicméně v rozhovorech jsou obsažena a mohou být autorem v budoucnu ještě využita).

Diplomant se přitom svého úkolu zhostil víceméně se ctí. Přestože se v některých pasážích nevyhne vojenskému étosu (apologie vojenské profese) a občasnému „sklouznutí“ k jednostrannému úhlu pohledu, během celého výkladu se podle mého názoru snaží o maximální badatelskou reflexivitu, tj. čtenář si je vědom pozicionality autora i jeho ideových východisek (viz teoretická část). Z vědeckého hlediska se sice takový přístup může jevit jako sporný (zejména s odkazem na validitu a reliabilitu výzkumu), je však třeba připomenout, že pokud by dotyčný nebyl „insiderem“, rozhovory by se vůbec neuskutečnily. Navíc, jakkoliv jsou autorova interpretační schémata bezpochyby významně ovlivněna vojenským „diskursem“, pro další badatele se mohou stát cennou autobiografickou reflexí (je ovšem třeba takovou reflexi kontextualizovat jako ryze „západoevropskou“, nikoliv transkulturní).

Velký prostor je v empirické části věnován dílčím aspektům vojenské každodennosti, jejichž zpracování nepatří do tradičního pozitivistického kánonu české vojenské historiografie

po roce 1989 (např. otázka talismanů, intimního života vojáků, emocionalita apod.). V tomto ohledu je u autora patrná velká inspirace, dnes již klasickým dílem, R. Holmese (*Obrazy války*).

Ačkoliv je v práci ze strany autora podprahově neustále přítomna velká míra „patriotismu“ (důraz je kladen zejména na obranu vlasti, službu zemi, ochranu obyvatelstva před „nebezpečím“ atd.), u narátorů se mi tento rys nezdá až tak významný., tj. prakticky není téměř reflektován (částečně to pochopitelně souvisí i s nedostatečným teoretickým ukotvením práce, tj. této problematice nebyla věnována pozornost). U obhajoby bych proto ocenil, kdyby se diplomant pokusil o hlubší rozbor „rozporu“ (pokud lze o něčem takovém mluvit) v pojetí apolitického vojenského profesionála a (podle některých autorů dnes již překonaného) obrazu vojáka jako „obránce vlasti“. Je tato otázka v praxi pro vojáky vůbec důležitá? A pokud ne, jak se vyrovnávají s tím, že se stávají de facto pouze „stroji“ na zabíjení bez nějakého vyššího smyslu? V obou případech se totiž může jednat o hypotetické konstrukty, které se v realitě ukazují jako nefunkční.

Po formální stránce práce na mnoha místech stylisticky a jazykově kolísá mezi „syrovou“ osobní výpovědí (velmi podobnou autorově prvotině *Do temnoty*) a snahou o „vědeckou objektivitu“, což však v některých částech (zejména v té empirické) není nutně na škodu, naopak text tím získává na čtenářské atraktivitě (jakkoliv druhé zmíněné kritérium není pochopitelně relevantní pro posouzení kvality diplomové práce). Za více než zdařilou pak lze považovat rozsáhlou část příloh, včetně autentického obrazového materiálu.

Shrnuto, podle mého názoru se jedná (na poměry Pracoviště Orální historie – soudobé dějiny) o nadstandardní text, který po obsahové i formální stránce splňuje, i přes drobné nedostatky, kritéria pro závěrečnou kvalifikační práci magisterského stupně. Autor prokázal, že je schopen samostatně pracovat v terénu (tj. připravit a realizovat vlastní orálně-historický výzkum - navíc s poměrně „elitní“, resp. nedostupnou, skupinou narátorů), sebrat a utřídit značnou část různorodých pramenů (rozhovory, ego-dokumenty, odborná a memoárová literatura, beletrie, filmové a televizní snímky), zasadit je do příslušného (tj. v tomto případě aktuálního) politicko-historického kontextu, následně podrobit analýze a také je interpretovat.

Domnívám se navíc, že (s ohledem na „exkluzivitu“ výzkumného tématu a unikátnost získaných pramenů) by měl autor zvážit možnost přepracovat předkládaný text do podoby tematické (spíše popularizačně-naučné, než vědecké) studie. Věřím, že takové dílo by si mezi laickou i odbornou veřejností našlo řadu nadšených čtenářů.

Diplomovou práci Pavla Stehlíka proto **doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení známkou mezi 1-2** („výborně“ a „velmi dobře“) podle průběhu obhajoby.

V Praze, dne 12. 5. 2016

Mgr. Jiří Hlaváček